Emro Science and Education
Open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz

OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 2 No. 2 (2026) · “Milliy statistika tizimida yangi bosqich: barqaror rivojlanish maqsadlari, xalqaro standartlar va zamonaviy tende...

“MILLIY STATISTIKA TIZIMIDA YANGI BOSQICH: BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARI, XALQARO STANDARTLAR VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR”

DAVLAT MOLIYASI STATISTIKASINING FANLARARO BOG'LIQLIKLARI

TDIU Iqtisodiy statistika kafedrasi
o’qituvchisi **AKBAROVA BARNO SHUXRATOVNA**

TDIU Raqamli iqtisodiyot va axborot
texnologiyalari fakulteti 3-kurs talabasi
NURULLAYEV ASLBEK ABROR O’G’LI

Annotatsiya: Ushbu maqolada davlat moliyasi statistikasining turli fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi, ularning iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarni tahlil qilishdagi ahamiyati yoritilgan. Jumladan, davlat moliyasi statistikasining makroiqtisodiyot, ekonometrika, buxgalteriya hisobi, huquqshunoslik, sotsiologiya va siyosatshunoslik kabi fanlar bilan integratsiyasi ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqot davomida davlat byudjeti ko‘rsatkichlari, fiskal siyosat, ijtimoiy xarajatlar, davlat qarzi va moliyaviy nazorat mexanizmlarining mamlakat iqtisodiy barqarorligiga ta’siri ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, fanlararo yondashuv asosida davlat moliyasini boshqarish samaradorligini oshirish, byudjet siyosatining shaffofligini ta’minlash hamda iqtisodiy qarorlar qabul qilish jarayonida statistik ma’lumotlardan oqilona foydalanish masalalari ochib berilgan. Maqola natijalari davlat moliyasi statistikasining nazariy va amaliy ahamiyatini kengroq yoritishga xizmat qiladi.

Kalit so’zlar: davlat moliyasi statistikasi, makroiqtisodiyot, fiskal siyosat, ekonometrika, byudjet jarayoni, ijtimoiy xarajatlar, moliyaviy nazorat, fanlararo integratsiya, iqtisodiy tahlil, davlat boshqaruvi.

Аннотация:В данной статье освещается взаимосвязь статистики государственных финансов с различными науками, а также её значение в анализе экономических и социальных процессов. В частности, с научной точки зрения проанализирована интеграция статистики государственных финансов с такими дисциплинами, как макроэкономика, эконометрика, бухгалтерский учёт, юриспруденция, социология и политология. В ходе исследования рассмотрено влияние показателей государственного бюджета, фискальной политики, социальных расходов, государственного долга и механизмов финансового контроля на экономическую стабильность страны. Также раскрыты вопросы повышения эффективности управления государственными финансами на основе междисциплинарного подхода, обеспечения прозрачности бюджетной политики и рационального использования статистических данных в процессе принятия экономических решений. Результаты статьи служат более глубокому раскрытию

Published: 05.06.2026

Cite this article: Akbarova Barno Shuxratovna, Nurullayev Aslbek Abror o’g’li (2026). Davlat moliyasi statistikasining fanlararo bog'liqliklari. Emro Science and Education, 2(2). https://journal.emro.uz/public/maqola/929

© 2026 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

“MILLIY STATISTIKA TIZIMIDA YANGI BOSQICH: BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARI, XALQARO STANDARTLAR VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR”

теоретического и практического значения статистики государственных финансов.

Ключевые слова: статистика государственных финансов, макроэкономика, фискальная политика, эконометрика, бюджетный процесс, социальные расходы, финансовый контроль, междисциплинарная интеграция, экономический анализ, государственное управление.

Abstract: This article highlights the interrelationship between government finance statistics and various scientific disciplines, as well as its importance in analyzing economic and social processes. In particular, the integration of government finance statistics with such fields as macroeconomics, econometrics, accounting, jurisprudence, sociology, and political science is scientifically analyzed. During the research, the impact of state budget indicators, fiscal policy, social expenditures, public debt, and financial control mechanisms on the economic stability of the country is examined. The article also reveals issues related to improving the efficiency of public financial management through an interdisciplinary approach, ensuring transparency in budget policy, and making rational use of statistical data in the process of economic decision-making. The results of the article contribute to a broader understanding of the theoretical and practical significance of government finance statistics.

Keywords: government finance statistics, macroeconomics, fiscal policy, econometrics, budget process, social expenditures, financial control, interdisciplinary integration, economic analysis, public administration.

Kirish

Bugungi globallashuv va iqtisodiy transformatsiyalar sharoitida davlat moliyasini samarali boshqarish har qanday mamlakat taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Davlat moliyasi statistikasi ushbu jarayonda davlat byudjeti daromadlari va xarajatlari, fiskal siyosat natijalari, davlat qarzi holati hamda moliyaviy resurslarning taqsimlanish samaradorligini baholashga xizmat qiluvchi asosiy axborot manbai sifatida namoyon bo‘ladi. Mazkur statistik ma’lumotlar nafaqat iqtisodiy holatni tahlil qilish, balki uzoq muddatli strategik rejalashtirish, moliyaviy xavflarni oldindan aniqlash va boshqaruv qarorlarini ilmiy asosda qabul qilishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Davlat moliyasi statistikasi o‘z mohiyatiga ko‘ra kompleks xarakterga ega bo‘lib, uning mazmuni turli fan sohalari bilan chambarchas bog‘langan. Xususan, makroiqtisodiyot davlat xarajatlari va daromadlarining yalpi ichki mahsulot, inflyatsiya va bandlik darajasiga ta’sirini tahlil qilish imkonini bersa, ekonometrika ushbu ko‘rsatkichlar asosida prognozlash va modellashtirish jarayonlarini takomillashtiradi. Shu bilan birga, buxgalteriya hisobi davlat mablag‘larining harakati va ulardan foydalanish holatini aniq aks ettirishga xizmat qiladi,

huquqshunoslik esa byudjet jarayonining me’yoriy-huquqiy asoslarini shakllantiradi. Sotsiologiya va siyosatshunoslik esa davlat moliyasining jamiyat farovonligi, ijtimoiy tenglik va siyosiy qarorlar bilan o‘zaro bog‘liqligini ochib beradi.

Hozirgi davrda davlat moliyasi statistikasi bo‘yicha olib borilayotgan ilmiy izlanishlarda fanlararo yondashuvga bo‘lgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Chunki davlat moliyasiga oid ko‘rsatkichlarni bir yo‘nalish doirasida tahlil qilish uning iqtisodiy, ijtimoiy va huquqiy jihatlarini to‘liq yoritib bera olmaydi. Shu sababli ushbu maqolada davlat moliyasi statistikasining turli fanlar bilan integratsiyalashuvi, ularning o‘zaro ta’siri hamda davlat moliyaviy boshqaruvi samaradorligini oshirishdagi roli ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Mazkur tadqiqot davlat moliyasi statistikasi imkoniyatlarini yanada kengroq ochib berish va undan amaliyotda samarali foydalanish yo‘llarini asoslashga qaratilgan.

Asosiy qism

Davlat moliyasi statistikasi va makroiqtisodiy tahlil

Davlat moliyasi statistikasi makroiqtisodiy tahlil uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi. U hukumatning daromadlari, xarajatlari va qarzlarini ko'rsatadigan ma'lumotlarni taqdim etadi. Bu ma'lumotlar YaIM, inflyatsiya va ishsizlik darajasi kabi makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'sirini baholash uchun zarurdir. Masalan, hukumat xarajatlarining o'sishi YaIMni rag'batlantirishi mumkin, ammo ortiqcha qarzlar inflyatsiyaga olib kelishi mumkin. Shuningdek, soliq siyosatining makroiqtisodiy oqibatlarini tahlil qilish uchun davlat moliyasi statistikasidan foydalaniladi. Misol uchun, soliq stavkalarini o'zgartirish investitsiyalarga va iste'mol xarajatlariga ta'sir qilishi mumkin.

Makroiqtisodiy modellarda davlat moliyasi ko'rsatkichlari muhim o'rin tutadi. Bu modellar hukumat siyosatining turli xil makroiqtisodiy oqibatlarini bashorat qilish uchun ishlatiladi. Masalan, fiskal multiplikatorni hisoblash orqali davlat xarajatlarining YaIMga ta'sirini aniqlash mumkin. Bundan tashqari, davlat qarzining barqarorligini tahlil qilish muhimdir. Yuqori davlat qarzi kelajakdagi iqtisodiy o'sishni sekinlashtirishi va moliyaviy inqirozga olib kelishi mumkin. Davlat moliyasi statistikasi bu kabi tahlillarni o'tkazish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar bilan ta'minlaydi.

DAVLAT MOLIYASI STATISTIKASINING FANLARARO ALOQALARI

Davlat moliyasi statistikasi va pul-kredit siyosati

Davlat moliyasi statistikasi markaziy banklar uchun pul-kredit siyosatini ishlab chiqishda muhim ma'lumot manbai hisoblanadi. Hukumatning qarz olish ehtiyojlari va fiskal siyosati inflyatsiya va foiz stavkalariga ta'sir qilishi mumkin. Misol uchun, agar hukumat ko'p qarz olsa, bu foiz stavkalarini oshirishi va pul-

kredit siyosatining samaradorligini kamaytirishi mumkin. Bundan tashqari, davlat xarajatlarining o'sishi talabni oshirishi va inflyatsiyani tezlashtirishi mumkin.

Markaziy banklar davlat moliyasi statistikasi yordamida fiskal siyosatning pul-kredit siyosatiga ta'sirini baholaydi. Ular inflyatsiyaga ta'sirini kamaytirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun pul-kredit siyosatini moslashtirishi mumkin. Shuningdek, davlat moliyasi statistikasi hukumat obligatsiyalarining daromadliligi va xavf darajasini tahlil qilish uchun ishlatiladi. Bu markaziy banklarga ochiq bozor operatsiyalarini o'tkazish va likvidlikni boshqarishda yordam beradi. Masalan, hukumat obligatsiyalarini sotib olish pul massasini ko'paytirishi va foiz stavkalarini pasaytirishi mumkin.

Davlat moliyasi statistikasi va buxgalteriya hisobi

Davlat moliyasi statistikasi davlat sektorida buxgalteriya hisobi uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Buxgalteriya hisobi davlat mablag'larining harakatini va moliyaviy holatini aks ettiradi. Davlat moliyasi statistikasi xalqaro standartlarga muvofiq davlat buxgalteriya hisobini yuritish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar bilan ta'minlaydi. Xususan, daromadlar va xarajatlar hisobi, aktivlar va majburiyatlar hisobi davlat moliyasi statistikasiga asoslanadi.

Davlat buxgalteriya hisobi davlat moliyasi statistikasini tahlil qilish uchun muhim manba hisoblanadi. U davlat xarajatlarining samaradorligini, moliyaviy barqarorligini va qarz yukini baholash imkonini beradi. Bundan tashqari, davlat buxgalteriya hisoboti davlat moliyasi statistikasini shakllantirish uchun qayta aloqa mexanizmini ta'minlaydi. Buxgalteriya hisobidagi xatolar va nomuvofiqliklar davlat moliyasi statistikasidagi kamchiliklarni aniqlashga yordam beradi. Shuning uchun davlat buxgalteriya hisobi va davlat moliyasi statistikasi o'rtasida mustahkam aloqa bo'lishi kerak.

Davlat moliya statistikasining turli fanlar bilan aloqalari va ularning ahamiyati

Item	Ma’lumotlar manbai	Tahlil usullari	Qaror qabul qilishga ta’siri	Maqsad
Davlat moliyasi statistikasi	Davlat hisobotlari	Statistik tahlil	Rejalashtirish	Makroiqtisodiy tahlil
Buxgalteriya hisobi	Buxgalteriya hisobotlari	Moliya tahlili	Nazorat	Moliyaviy tahlil

Davlat moliyasi statistikasi va siyosiy iqtisod

Davlat moliyasi statistikasi siyosiy iqtisod uchun muhim ma'lumot manbai hisoblanadi. Hukumatning moliyaviy siyosati siyosiy qarorlar va lobbichilik harakatlari bilan bog'liq. Davlat moliyasi statistikasi davlat xarajatlarining taqsimlanishini, soliq siyosatining ijtimoiy adolatga ta'sirini va davlat qarzining

siyosiy oqibatlarini tahlil qilish imkonini beradi. Misol uchun, sog'liqni saqlash yoki ta'lim sohasiga yo'naltirilgan davlat xarajatlari siyosiy ustuvorliklarni aks ettirishi mumkin.

Siyosiy iqtisodiy tahlil davlat moliyasi statistikasiga yangi nuqtai nazardan qarashga imkon beradi. U hukumatning moliyaviy qarorlarining siyosiy sabablarini va oqibatlarini tushunishga yordam beradi. Bundan tashqari, davlat moliyasi statistikasi коррупция va byudjet mablag'larining samarasiz ishlatilishini aniqlash uchun ishlatilishi mumkin. Siyosatchilar va jamoatchilik davlat moliyasi statistikasidan hukumatning javobgarligi va shaffofligini oshirish uchun foydalanishlari mumkin. Shunday qilib, davlat moliyasi statistikasi va siyosiy iqtisod o'rtasidagi aloqa davlat siyosatini takomillashtirishga yordam beradi.

Makroiqtisodiyot va Davlat Moliyasi Statistikasi O'rtasidagi Aloqalar

Davlat moliyasi statistikasi va makroiqtisodiyot o'rtasida chambarchas bog'liqlik mavjud. Davlat byudjeti ko'rsatkichlari, masalan, davlat xarajatlari, daromadlari va defitsiti, yalpi ichki mahsulot (YIM), inflyatsiya darajasi, ishsizlik darajasi kabi makroiqtisodiy o'zgaruvchilarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Masalan, davlat xarajatlarining oshishi YIMni rag'batlantirishi mumkin, ammo shu bilan birga inflyatsiyani ham tezlashtirishi mumkin. Bu aloqalarni tahlil qilish orqali hukumatlar iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlovchi va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlovchi fiskal siyosatni ishlab chiqishlari mumkin.

Bundan tashqari, makroiqtisodiy ko'rsatkichlar davlat moliyasi statistikasi uchun muhim ma'lumot manbai bo'lib xizmat qiladi. Masalan, iqtisodiy o'sish sur'atlari soliq tushumlarining prognozlariga ta'sir qiladi. Agar iqtisodiyot tez sur'atlar bilan o'sayotgan bo'lsa, soliq tushumlari ham ko'payishi kutiladi. Ishsizlik darajasi ijtimoiy xarajatlarga, masalan, ishsizlik nafaqalariga bo'lgan talabni aniqlashda muhim rol o'ynaydi. Shunday qilib, makroiqtisodiy tahlil davlat moliyasini boshqarish va fiskal siyosatni rejalashtirish uchun zarurdir.

Ekonometrika va Davlat Moliyasi Statistikasini Prognozlash

Ekonometrika – iqtisodiy nazariyalarni empirik ma'lumotlar bilan tekshirish va miqdoriy baholash usullaridir. Davlat moliyasi statistikasini tahlil qilishda ekonometrika soliq tushumlarini prognozlash, davlat qarzining iqtisodiyotga ta'sirini baholash va turli fiskal siyosat choralarining samaradorligini o'rganish kabi vazifalarni hal etishda muhim rol o'ynaydi. Ekonometrik modellar regressiya tahlili, vaqt qatorlari tahlili va panel ma'lumotlar tahlili kabi usullardan foydalanadi. Bu usullar o'tmishdagi tendentsiyalarni aniqlash, o'zgaruvchilar o'rtasidagi bog'liqliklarni o'rganish va kelajakdagi qiymatlarni bashorat qilish imkonini beradi.

Misol uchun, soliq tushumlarini prognozlash uchun ekonometrik modelda YIM, iste'mol xarajatlari, investitsiyalar va import kabi makroiqtisodiy o'zgaruvchilarning soliq tushumlariga ta'siri baholanishi mumkin. Olingan natijalar

kelajakdagi soliq tushumlarini bashorat qilish uchun ishlatiladi. Shuningdek, ekonometrik tahlil davlat qarzining iqtisodiy o'sish, inflyatsiya va foiz stavkalari kabi makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'sirini aniqlashda yordam beradi. Bu tahlil siyosatchilarga davlat qarzini boshqarish bo'yicha to'g'ri qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

Davlat moliya statistikasini tahlil qilishda turli fanlarning o’rni

Item	Ekonometrika bilan aloqasi	Boshqaruv hisobi bilan aloqasi	Mikroiqtisodiyot bilan aloqasi	Huquqshunoslik bilan aloqasi
Davlat byudjeti tahlili	Yuqori	O’rta	Yuqori	O’rta
Soliq siyosatini baholash	Yuqori	Past	Yuqori	Yuqori
Davlat qarzi tahlili	O’rta	Yuqori	Yuqori	Past

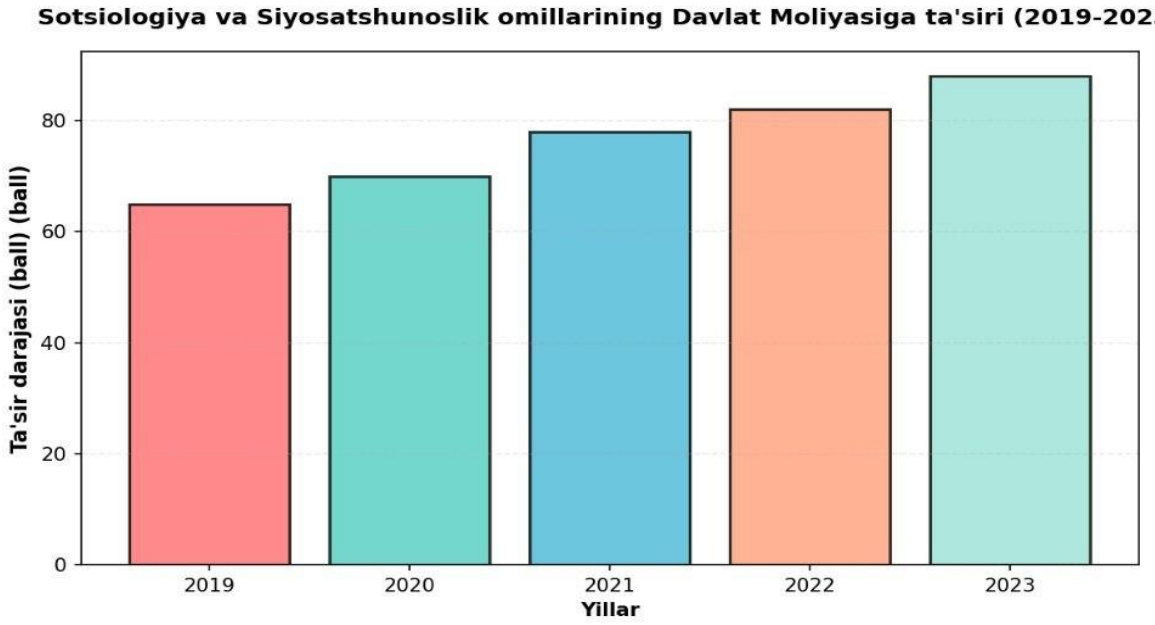
Sotsiologiya va Siyosatshunoslikning Davlat Moliyasiga Ta'siri

Sotsiologiya va siyosatshunoslik davlat moliyasi statistikasini tahlil qilishda muhim rol o'ynaydi, chunki davlat xarajatlari va soliq siyosati jamiyatning ijtimoiy tuzilishi, demografik xususiyatlari va siyosiy qaror qabul qilish jarayonlariga bevosita bog'liqdir. Masalan, aholining qariyb borishi pensiya tizimiga bosimni oshiradi va sog'liqni saqlash xarajatlarini ko'paytiradi. Shu sababli, demografik o'zgarishlarni tahlil qilish davlat byudjetini rejalashtirishda muhim ahamiyatga ega. Ijtimoiy tengsizlik darajasi ijtimoiy yordam dasturlariga bo'lgan talabni belgilaydi, shu bilan birga soliq siyosati orqali daromadlarni qayta taqsimlashga ehtiyojni kuchaytiradi.

Siyosiy qaror qabul qilish jarayonlari davlat moliyasi siyosatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Siyosiy partiyalarning ustuvorliklari, saylovoldi va'dalari va lobbi guruhlarining ta'siri davlat xarajatlarining yo'nalishiga va soliq tizimining tuzilishiga ta'sir qilishi mumkin. Misol uchun, saylovlarda g'alaba qozongan partiya ijtimoiy sohada xarajatlarni oshirish yoki soliq stavkalarini o'zgartirish to'g'risida qaror qabul qilishi mumkin. Shunday qilib, sotsiologik va siyosiy omillarni tahlil qilish davlat moliyasi siyosatining maqsadlarini va natijalarini tushunish uchun zarurdir.

Ushbu diagramma sotsiologik va siyosiy omillarning davlat moliyasining asosiy ko’rsatkichlariga ta’sirini ko’rsatadi.

“MILLIY STATISTIKA TIZIMIDA YANGI BOSQICH: BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARI, XALQARO STANDARTLAR VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR”

Makroiqtisodiyot va Davlat Moliyasi Statistikasi: O'zaro Bog'liqlik

Davlat moliyasi statistikasi (DMS) makroiqtisodiyot bilan chambarchas bog'liq. DMS davlat byudjeti holati, davlat qarzi, soliq tushumlari va davlat xarajatlari kabi muhim ko'rsatkichlarni taqdim etadi. Bu ko'rsatkichlar esa yalpi ichki mahsulot (YAIM) o'sishi, inflyatsiya darajasi, ishsizlik darajasi va tashqi savdo balansi kabi makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga bevosita ta'sir qiladi. Misol uchun, davlat xarajatlarining oshishi YAIMni rag'batlantirishi mumkin, ammo agar bu xarajatlar qarz hisobidan moliyalashtirilsa, davlat qarzi yukini oshirishi va kelajakda iqtisodiy o'sishni cheklashi mumkin.

Bundan tashqari, DMS markaziy bankning pul-kredit siyosatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Markaziy bank inflyatsiya darajasini nazorat qilish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun foiz stavkalarini o'zgartiradi. Davlat byudjeti defitsiti yoki profitsiti inflyatsiya bosimiga ta'sir qilishi mumkin, shuning uchun markaziy bank bu ma'lumotlarni o'z siyosatini belgilashda hisobga oladi. Masalan, agar davlat byudjeti defitsiti kutilganidan yuqori bo'lsa, markaziy bank inflyatsiyani jilovlash uchun foiz stavkalarini oshirishi mumkin.

Makroiqtisodiyot va Davlat Moliyasi Statistikasi Aloqalari

Ushbu jadval makroiqtisodiy ko'rsatkichlar va davlat moliyasi statistikasining o'zaro bog'liqligi hamda ularning davlat siyosatiga ta'sirini ko'rsatadi.

Makroiqtisodiy Ko’rsatkich	Davlat Moliyasi Statistikasidagi Aloqadorlik	Davlat Siyosatiga Ta’siri
Yalpi ichki mahsulot	Davlat daromadlari	YAIM o'sishini

(YAIM) o'sishi	(soliqlar, bojlar) va xarajatlari (infratuzilma, ta'lim) bilan bog'liq. YAIM oshishi, odatda, daromadning ortishiga olib keladi.	rag'batlantirish uchun davlat xarajatlari (masalan, infratuzilmaga investitsiyalar) oshirilishi mumkin.
Inflyatsiya darajasi (Iste'mol narxlari indeksi)	Davlat qarzi va uning to'lovlari, subsidiyalar va ijtimoiy to'lovlar bilan bog'liq. Inflyatsiya davlat qarzi qiymatini kamaytiradi, lekin xarajatlarni oshiradi	Inflyatsiyani nazorat qilish uchun davlat pul-kredit siyosatini (foiz stavkalari) o'zgartirishi yoki fiskal siyosatni (soliqlar) qo'llashi mumkin.
Ishsizlik darajasi	Ishsizlik nafaqalari, kasbiy ta'lim dasturlari va ijtimoiy sug'urta xarajatlari bilan bog'liq. Yuqori ishsizlik davlat xarajatlarini oshiradi.	Ishsizlikni kamaytirish uchun davlat kasbiy ta'lim dasturlarini moliyalashtirishi yoki ish o'rinlarini yaratishga yo'naltirilgan siyosat olib borishi mumkin.
Davlat qarzi (YAIMga nisbatan foiz)	Davlatning o'z majburiyatlarini bajarish qobiliyatini ko'rsatadi. Yuqori davlat qarzi, kelajakda soliqlar oshishiga olib kelishi mumkin.	Davlat qarzini kamaytirish uchun davlat xarajatlarini qisqartirish yoki soliq daromadlarini oshirish siyosati qo'llanilishi mumkin.
Savdo balansi (eksport - import)	Import va eksport bojxona to'lovlari, shuningdek, valyuta kurslari siyosati bilan bog'liq. Salbiy savdo balansi davlat valyuta zaxiralariga bosim o'tkazadi.	Savdo balansini yaxshilash uchun eksportni rag'batlantirish va importni cheklash siyosati olib borilishi mumkin.

Huquqshunoslik va DMS: Byudjet Jarayonining Huquqiy Asoslari

Davlat moliyasi statistikasini shakllantirish va yuritish bevosita huquqshunoslik bilan bog'liq. Har bir davlatning konstitutsiyasi va byudjet to'g'risidagi qonunlari davlat byudjetini shakllantirish, tasdiqlash, ijro etish va nazorat qilish tartibini belgilab beradi. DMS ushbu qonunlarga muvofiq yuritilishi kerak. Misol uchun,

O'zbekiston Respublikasining Byudjet kodeksi davlat byudjeti daromadlari va xarajatlarining tasnifini, byudjetlararo munosabatlarni va byudjet jarayonining boshqa muhim jihatlarini belgilaydi. DMS ma'lumotlari ushbu qonunchilik talablariga javob berishi shart.

Huquqshunoslik, shuningdek, davlat moliyasini nazorat qilishning huquqiy asoslarini ta'minlaydi. Hisob palatasi kabi nazorat organlari davlat byudjetining qonuniy va samarali ishlatilishini nazorat qilish huquqiga ega. DMS ma'lumotlari ushbu nazoratni amalga oshirish uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Agar DMS ma'lumotlarida qonunbuzilishlar aniqlansa, bu huquqiy javobgarlikka sabab bo'lishi mumkin. Shuning uchun, DMS ma'lumotlarining aniqligi va ishonchliligi juda muhimdir.

Sotsiologiya va DMS: Ijtimoiy Xarajatlarning Ta'siri

Davlat moliyasi statistikasidagi ijtimoiy xarajatlar sotsiologiya nuqtai nazaridan muhim ahamiyatga ega. Ijtimoiy xarajatlar, masalan, ta'lim, sog'liqni saqlash, pensiya ta'minoti va ijtimoiy yordam aholining farovonligiga va ijtimoiy tenglikka bevosita ta'sir qiladi. DMS ma'lumotlari ushbu xarajatlarning samaradorligini baholash va ijtimoiy siyosatni takomillashtirish uchun ishlatilishi mumkin. Misol uchun, ta'lim sohasidagi xarajatlarning o'zgarishi aholining savodxonlik darajasi, mehnat bozoridagi bandlik darajasi va ijtimoiy mobillikka ta'sir qilishi mumkin.

Sotsiologik tadqiqotlar DMS ma'lumotlaridan foydalanib, ijtimoiy xarajatlarning turli ijtimoiy guruhlarga ta'sirini o'rganishi mumkin. Bu tadqiqotlar ijtimoiy siyosatni maqsadliroq qilish va kam ta'minlangan aholi qatlamlariga ko'proq yordam berish uchun foydali bo'lishi mumkin. Masalan, DMS ma'lumotlari yordamida pensiya tizimining turli qatlamlariga ta'sirini baholash va pensiya ta'minotining adolatli taqsimlanishini ta'minlash mumkin. Shuningdek, DMS ma'lumotlari ijtimoiy xarajatlarning jinoyatchilik darajasi, salomatlik ko'rsatkichlari va boshqa ijtimoiy muammolarga ta'sirini o'rganish uchun ham ishlatilishi mumkin.

IQTISODIY STATISTIKA KAFEDRASI

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, davlat moliyasi statistikasi mamlakatning moliyaviy holatini aks ettiruvchi oddiy raqamlar yig‘indisi bo‘libgina qolmay, balki iqtisodiy boshqaruvning samaradorligini belgilovchi muhim ilmiy-amaliy vosita hisoblanadi. Ushbu soha orqali davlat byudjeti daromad va xarajatlari, fiskal siyosat natijalari, davlat qarzi dinamikasi hamda moliyaviy resurslarning taqsimlanish holatini chuqur tahlil qilish imkoniyati yaratiladi. Natijada iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash, moliyaviy xavflarni kamaytirish va resurslardan oqilona foydalanish bo‘yicha samarali qarorlar qabul qilish uchun mustahkam axborot bazasi shakllanadi.

Tadqiqot natijalari davlat moliyasi statistikasining boshqa fanlar bilan uzviy aloqada rivojlanishini yana bir bor tasdiqlaydi. Xususan, makroiqtisodiy tahlil, ekonometrik prognozlash, buxgalteriya hisobi, huquqiy tartibga solish hamda sotsiologik yondashuvlar bilan uyg‘unlikda olib borilgan tahlillar davlat moliyasining mazmunini yanada chuqurroq anglash imkonini beradi. Bunday fanlararo integratsiya davlat moliyasini boshqarishda aniqlik, shaffoflik va samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi davlat moliyasi statistikasini yig‘ish, qayta ishlash va tahlil qilish mexanizmlarini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Bu esa ma’lumotlarning tezkorligi, ishonchliligi va ochiqligini ta’minlash bilan birga, strategik rejalashtirish sifatini ham yaxshilaydi. Kelgusida davlat moliyasi statistikasida innovatsion yondashuvlarni keng joriy etish, fanlararo hamkorlikni mustahkamlash va statistik tahlil vositalarini takomillashtirish orqali mamlakat moliyaviy boshqaruv tizimini yanada rivojlantirish mumkin bo‘ladi.

Umuman olganda, davlat moliyasi statistikasi iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotning muhim indikatorlaridan biri sifatida davlat siyosatini ilmiy asosda shakllantirish, byudjet mablag‘laridan samarali foydalanish hamda jamiyat farovonligini oshirishda strategik ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan, mazkur yo‘nalishni chuqur o‘rganish va amaliyotda keng qo‘llash bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Allen, R., & Tommasi, D. "Hukumat moliyasi statistikasi va fiskal boshqaruv". Xalqaro valyuta fondi, 2001.
2. Xalqaro valyuta fondi. "Hukumat moliyasi statistikasi qo'llanmasi (GFSM 2014)". Xalqaro valyuta fondi, 2014.
3. Eurostat. "Hukumat defitsiti va qarzi haqida xabar berish qo'llanmasi". Yevropa Ittifoqi nashriyot idorasi, 2019.
4. Dabla-Norris, E., Brumby, J., & Kyobe, A. "Fiskal ochiqlik". Xalqaro valyuta fondi, 2011.
5. Tayyorlangan hisobot. "O'zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to'g'risidagi qonunchiligi va uning ijrosi". O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi, 2023. (O'zbekiston Respublikasi rasmiy veb-saytidan olingan bo'lishi mumkin).
6. Lienert, I. "Hukumat moliyasi statistikasining ahamiyati". Xalqaro valyuta fondi, 2009.
7. OECD. "Fiskal prognozlash". OECD nashriyoti, 2015.
8. Anderson, J., Cangiano, M., & Allan, W. "Fiskal shaffoflik va javobgarlik". Xalqaro valyuta fondi, 2013.
9. https://ilmiyhujjat.uz